

KASVATUS.

Nr. 3

4 aastakäik.

VEEBRUAR

1922

A. Albo.

1922 a.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA.

SISU:

1. E. Martinson: Koolinoorsoo 4. kongressi puhul.
2. Ühendatud kool. (Lõpp.)
3. A. Öunapuu: Emakeele õpetamisest ja grammatikatest meil.
4. A. Rzone järele J. Volt: Uuemad volud metoodikas.
5. Prof. L. Gurlitt'i järele J. Fummann: Ühtluskool kasvatusse seisukohalt.
6. Ed. Markus: Suvised geograafilised kursused.
7. J. Uustalu: Missugused õppeained tuleks käesoleval aastal õpetajate suvekursuste kavasse võtta.
8. KROONIKA.
9. ORGANISATSIOONIDE TEATED.
10. AJAKIRJANDUS.
11. Uuemad raamatud. •

§Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54, telefoni nr. 14-63.

Ajakirja „Kasvatuse“

=== tellimisi ===

võtavad vastu kõik postkontorid.

Peale postkontorite võtavad tellimisi vastu:

- Tallinnas:** K.-ü. „Kool“, Suure Karja tänav,
Tallinna õpetajate Seltsi asjaajaja õp. J. Tamm, seltsi büroos,
Gogoli tän. 4.
- Pärnus:** Pärnu õpetajate osühisuse „Liidu“ raamatukauplus.
Pärnu õpetajate ühingu kassahoidja õp. J. Mühlbach.
- Narvas:** Narva õpetajate Seltsi esimees õp. J. Sõster.
- Tartus:** „Postimehe“ raamatukauplus.
Op. J. Soll, Tartu õpetajate Seltsi büroos, Jaani tän. 14.
- Viljandis:** Viljandimaa õpetajate Liidu raamatukaupluses hra A. Moks.
- Rakveres:** Eesti Õpetajate Vastastikku Abiandmise Seltsi raamatukauplus.
- Paides:** Tarvitajate ühisus „Iva“.
- Järva-Jaanis:** Õpetajad M. Väli ja J. Laan.

Detsembris ja jaan. ilmunud raamatud:

«Loodus» Hind 60 marka.

K. Evald:

«Loodus jutustab» II r.
Hind 95 marka.

K. Veski ja J. Grünthal:

«Aritm. ülesannete kogu»
IV õppeaasta hind 130 marka.
V " " " 90 "

A. Paris ja K. Loskit:

Änorgaanilise kvalitatiivse
: : analüüsi praktikum : :
Hind 90 marka.

K.-ü. «LOODUS»
Tartus.

„Kasvatuse“

üksikuid numbrid müüvad:

Tallinnas: K.-ü. Rahvaülikooli,
K.-ü. Kooli, Pihlaka, Keiser-
manni, Mutso ja Ploompuu
raamatukauplused.

Tartus: Postimehe ja raamatu-
kauplus.

Pärnus: Pärnu Õpet. O.-ü. „Liit“.

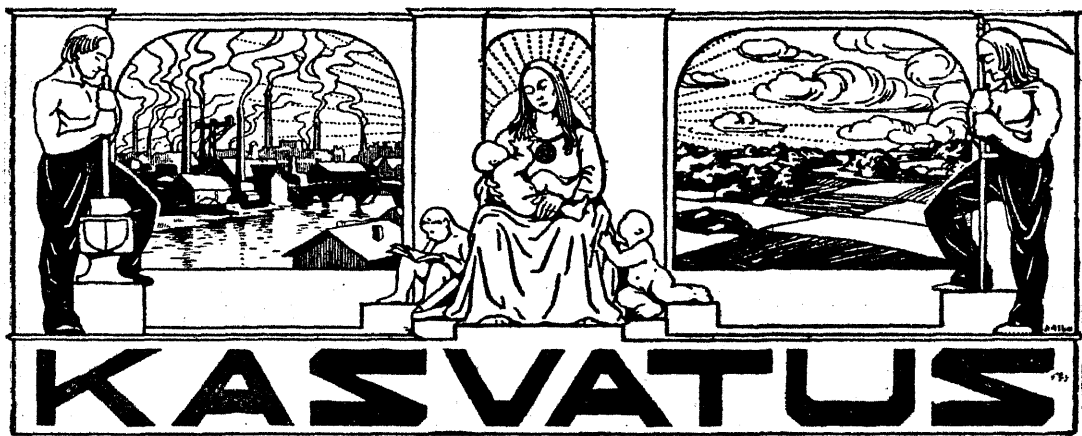
Võrus: J. Semmi raamatukaupl.

Viljandis: Viljandi Õpet. Liidu
raamatukauplus.

Rakveres: Eesti kooliõpet. Vast.
Abiandmise seltsi raamatu-
kauplus.

Paides: Tarvitajate ühisus „Iva“.

Haapsalus: Läänemaa Õpet.
Liidu osakond.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

Nr. 3.

Veebruar 1922.

4. aastakäik.

Koolinoorsoo 4. kongressi puhul.

E. Martinson.

Nimetatud kongressil ettetulnud väärnähtusi on ajakirjanduses — peamiselt parempoolses — pikemalt sõelatud. Selle juures on nii mõnigi fakt moonutatud, liialdatud, valesti valgustatud ja meie noorsoole kõiksugu süüdistused näkku paisatud.

Süüdistuste pääraskus ei lange aga mitte noorte, vaid vanade pääle: meie uuendusmeelsed koolimehed, eestkätt Õpetajate Liidu juhtivad jõud olevat kõige kurja juur.

Meile pole mingit põhjust noorsoo ühe osa ebakorrektselt ülespidamist õigeks mõista. On ju ka noorsoo-kongress ise väärnähtused teravalt hukka mõistnud. Meie nõuame aga, et nii vanade kui ka noorte mustamisel ikkagi tõsiste faktidega opereeritaks. Ajakirjandus ei tohi mitte pühkmekastiks muutuda. Möödunud aastal sai parempoolne ajakirjandus sellega valmis, et ta Õpetajate Liidu juhatust isegi kaelakohtulistest kuritegudes süüdistada sõandas*).

*) Nüüd hädaldavad parempoolsed lehed jälle, et Õpetajate Liidu juhtivail kohtadel püsivad ikkagi need jõud, keda nemad teravalt hukka mõistnud. Nende loogika järele vajab ainult mustata, et soovimata elementidest lahti saada.

Isikute ja organisatsioonide ausa ni-mega käiakse säälpool kergemeelselt ümber. Nii on ka lugu käesoleval juhtumisel. Ei püütagi täit selgust muretse-da asja faktilise külje kohta, vaid asu-takse kohe tõrvama ja kõiksugu järel-dusi tegema. Et parempoolsed lehed noorte süüdistamises tuesti „üle völli ajand“, liialdand, sellest on nad lõ-puks ise ka aru saand, kuna nad oma tooni muutnud on. Nii kirjutab „Päe-va-leht“ 24. numbris:

„... siiski tundus nendes (parem-poolsete ajalehtede sõnavõtmisses Viljan-di sündmuste puhul, E. M.) teatav ühe-külgsus ja eelarvamine (minu harvendus siin ja allpool, E. M.), mis nimelt noorust ei võinud rah-huldada... Tõepoolest on see vaade ühekülgne, mis „Lastevanem“ meie lehes asja kohta avaldas“ jne.

Ja „Kaja“ 28. numbris leiame:

„Kõige selle juures (Viljandi sünd-muste valgustamisel parempoolse aja-kirjanduse poolt, E. M.) ei näi õiget joont tabatavat. Süü-distatakse peamiselt noori... Hurjutatakse... See pais-tab liig pääliskaudseteguviisina... Ei saa kuidagi nendega ühineda, kes kogu Eesti noorsoole süüdistu-se näkku paiskavad“ jne.

Olen suurema huviga jälgind meie koolinoorsoo liikumist (kuigi aja puudusel pole saand sellest aktiivselt osa võtta) ja olen veendund, et — kõige oma varjukülgede pääle vaatamata — on see liikumine ometi aateline, eetilne. Kel on võimalus olnud noorsoo liikumise-ga lähemalt tutvuda, see on vissionsi minuga ühel arvamisel. Kuid nagu igas, nii ka selles aatelises liikumises on oma kurbloolus. Üksikud idealistid (ja neid on noorte hulgas, õnneks, suuremal määral olemas, kui vanade hulgas) võitlevad ennastsalgavalt kõrgete ideaalide eest „mass“ aga kas on inertne, või teeb ru malusi. Eks kordu sama vana lugu mis kirja pandud ühes vanas „raama tus“: suur idealist on ülejuulises hin gevõitluses, nii et „tema higi on kui ve repisarad“, kuid samal ajal tema kaas võitlejad kas magavad, või käivad ümber kõlvatute mõtetega.

Ja just sellepärast, et noorsooliikumi ne on eetilne, et seda tuleb toetada, ei oleks ajakirjandus tohtinud seda nii hoolimatult maha tegema hakata. Oleks pidand vähemalt ka süüdistatavalt poolelt asja enne järele kuulama. Kuuldavasti esineb noorsoo edustus lähemal ajal avaliku faktilise õiendusega. Mis siis, kui selgub, et asi ometi teisiti on olnud?

Meie ei hakka kõiki üksikasju analüseerima. Peatame mõne tähtsama juures.

Noored on joond, oksendand ja lärmitsend. Vissionsi jääb see süüdistus püsima osa noorsoo kohta. See on süüdistuse tõenäolisem, kaaluvam osa. Muidugi ei mõista meie seda joomist ja lärmitsemist õigeks, kuid meie peame omaks kohuseks seda fakti ka teisest küljest valgustada. Kõige päält, kes olid joojad ja mürategijad: kas eestkätt noorsoo poolt valitud edustajad (kongressi liikmed), liikumise juhtijad, või mõned muud? Kui noorsoo edustuse poolt avalikult õiendatakse, et lärmilööjad olnud pääasjalikult „sportlased“ (mitte kongressi liikmed), siis ei ütle see seletus „Kajale“ midagi, sest halb olevat ikkagi, et on joodud ja lärmitsetud, kuid meie arvates annab see seletus asjale hoopis teise värvi. „Kajaga“ täiesti ühel arvamisel olles, et see ikkagi halb on, et on joodud ja lärmitsetud, leiame ometigi, et sel korral, kui oleksid skandaali tegijad olnud pääasjalikult kongressi liikmed, noorsoo poolt paremaks loe-

tud jõud, väljavalitud isikud, nende edustajad, asi siiski palju halvem oleks olnud. Oleks pidand tõsiselt kahtlema hakkama, kas noorsooliikumisel on eluõigust, kui seda juhivad joodikud lärmilööjad. Ja missugune on see noorsugu ise, kellel sarnased ideelised juhid on. Õnneks on asi siiski olnud teisiti.

Meie noorsoo hulgas on viimasel ajal laialdast poolehoidu võitnud sport ja skouting. Kehakultuuri harrastamise vastu ei või midagi olla, eriti veel meil Eestis, kus selles asjas teistest maha jäänud oleme. Kuid sellegipärast ei saa nõus olla kõigi nende nähtustega, mis sel alal ette tulevad. Mõõdud aastast „Kasvatuse“ 22. numbris oleme Dr. Jürgensoni kirjatüki puhul oma arvamist skoutingu kohta lühidalt avaldanud. Käesoleva aastast „Päevalehe“ 30. numbris võtab meie kirjanik Friedebert Tuglas sama aine kohta pikemalt sõna, kus ta pääjoontes samadele seisukohtadele asub.

Põhiline pahe kõigi meie noorsoo keha harrastuse liikumisel on vissionsi selles, et ta ei ole orgaaniliselt välja kasvand meie koolist enesest, ei ole sellepärast ka mitte praegugi orgaanilises ühenduses kooliga, ei moodusta ta sellepärast mitte üht osa meie kasvatus-süsteemist, ei ole juhitav ja kontroleeritav pedagoogiliste jõudude poolt ja ei saa sellepärast ka juttu olla harmoonilisest kasvatuses. Sellest ka see kehakultuse ülihindamine ja soovimatud, vahest isegi toorevõitu nähtused sel alal. Meie noorsoo eeskujudeks ja juhtideks spordi ja skoutingu alal on enamasti isikud sõjaväe või muudest ringkondadest, kellel hinge- ning kasvatuseduslistest küsimustest aimugi pole. Tõendatakse, et Viljandi lärmilööjad „sportlased“ enne sõjaväes teenind.

Võib oletada, et Viljandi ulakustest pääle „sportlaste“ ka mõned õpilased osa võtsid. Oli ju sinna kokku sõitnud pääle kongressi liigete veel pidukorraldajad, muusikakoor j. m. Võib olla, kiskus ulakate ülemeelik tuju ka mõne kongressi liikme kaasa jooma. Tõsiasi on aga, et „jâmeots“ selles asjas „sportlaste“ käes olnud.

Just parempoolsed ajalehed on südid skoutingu kaitsejad olnud. On isegi selle üle kisa tõstetud, kui kool oma korraldava käega skoutide tegevusele piiri on tahtnud panna. Tuletame mee-

le, missugust lärmi tõstis „Päevaleht“, kui Lenderi gümnaasiumi juhatus sellega ei võinud leppida, et tema õpilased omapääd, kooli keelust hoolimata, „noor-seppadega“ Soome sõitsid. Siin nähti kooli ja õpetajate vahelesegamises pahet. Kui aga „sportlased“ Viljandis koolivaheajal lärmitsevad, siis tungitakse Õpetajate Liidu kallale, miks ta vahele pole seganud. Ja ka haridusministeerium näib süü Õpetajate Liidu peale veeretada tahtvat, nagu seda tema viimastest kirjast Liidu juhatusel välja lugeda võib :

„Ministeerium ei saa arvamist avaldamata jätta, et sarnased **väärnähtused** suurel määral olenevad sellest, et õpetajaskond noorsoo liikumise suhtes väga passiivne on. Iseäranis kujukalt tahab seda arvamist tõendada asjaolu, et need nähtused koolinoorsoo talitustes ja ülespidamises nii kisendavalt seekord ilmsiks tulid, vaatamata selle peale, et noortega kõrvuti samal ajal nende kasvatajad omi koosolekuid pidasid“. Nii osa haridusministeeriumi kirjast.

Kuidas oli aga lugu nende kasvatajate passiivsusega seekord? Kas oli kasvatajail põhjust passiivseks jääda?

Suuremate noorsoo organisatsioonide juures on vilistlaskogud, mis on moodustatud peamiselt õpetajaist. Tallinnas on vilistlaskogu moodund aasta lõpul asutatud. Noored korraldasid kongressi Viljandis, mööda minnes vilistlaskogust.

Nende avalikus teadaandes, mis ilmus noorsoo häälekandjas „Uudismaas“, on öeldud :

„Valimised kongressile on tihti juhuslikud ja sinnapääsemine arvuliselt õige

piiratud. Iseäranis kõrvale jäävad vilistlased — meie endised juhid, ideoloogid“.

Haridusministeeriumil on teada, et Tallinnas (ja ka Tartus) vilistlaskogud olemas, samuti pidi tal kongressi luba andmise juures teada olema selle eeskava ja alused, millistel kongress peetakse. Anti aga kongresse ja pidustuste pidamiseks luba, ilma et vilistlaskogu oleks küsitudki, ilma et vilistlaskogu juhatusel sellest oleks teatatudki. Kas sarnane teguviis õige või mitte, on ise küsimus, kuid selge on, et siin just ametlikult poolt asja nii korraldati, et see õpetajate organisatsioon, kes õpilastele kõige lähemal peab olema (vilistlaskogu), noorsoo kongressi osavõtmisest eemaldati. Vähemalt ei ole haridusministeeriumil mitte kombist õigust õpetajaskonnale käesoleval juhtumisel passiivsust ette heita. Pääle selle oli ju ka haridusministeeriumi poolt tema asemikuks noorsoo kongressile määratud Viljandi koolinõunik hr. Roots, kes sellega ka ühtlasi ametlik vastutav isik oli, nii et Õpetajate Liidu juhatusel sugugi ei tarvitsenud Viljandi sündmuste puhul haridusministeeriumi korraldustesse seada. Kui noorsoo kongressi haridusministeeriumi poolt kahekordselt tervitati (telegrammiga ja suusõnaliselt asemiku läbi), õpetajatepäev aga sellest heast hoopis ilma jäi, siis pidid õpetajad veel selgemini tundma, et nad teise järgu kodanikud on, kellega kontaktis töötamist tarvilikuks ei peeta. Võib ju kõik need tervitusütlemlised kolikambri heita, see kõik on ju moe asi, kuid kui ühele tervitust ütleks, teisele aga mitte, siis võib sellest ka tarvilised järeldused teha. (Järgneb).

Ühendatud kool.

(Lõpp.)

Kes klassis hää õppija — see on paremal juhtumisel ainult hää õppija; dieti kujuneb mees väljaspool klassi — omasuguste seltskonnas. Kasvataja hoolitsegu aga õhkkonnas eest, milles viibivad lapsed väljaspool klassi. Seda viimast võimaldab kooli ühiselu, kuna praeguste kooliolude juures lapsed ainult 4—5 tundi õpetaja mõju piirkonnas, ülejäänud aja — omapääd ümber ajavad — kas igasuguse kasvatuslise mõjuta või kõguni hävi-

tavate mõjude all, lõhkudes seda, mida suutnud ehitada kasvataja koolitundidel.

Ühiselus alati kokku puutudes teiste omasugustega, kaasõpilastega, varakult õppides kohanema kaasinimeste huvidele, oma ja kaaslaste kasusid kokkukõllasse säädis, harjub laps varakult austama kaaskodanikkude õigusi, saab aegsasti aru oma kohustest ühiskonna vastu, omandab solidaarsuse tunde. Kõige selle võimaldab laiemal määral osavaist kasvatajaist juhitud ühiselu, arendades

ja harides inimese sotsiaalseid instinkte. Ei vaata enam inimene võhivõdra metsloomana kõverdi ja kiiva teist omasugust, vaid näeb ligimeses teatava määranise ennast. Säälsamas omandab laps varakult osavuse seltskonnas liikumiseks, läbikäimiseks. Kooli ühiselu kaudu loodame vabaneda neist piinlikult kohmakast, saamatulist ja kõvapäisist inimesepakkudest, kes seltskonnas teiste jalgu tallavad, kes vajavad terve minuti üksi selleks, et ümber pöörata ja kolm minutit mõtlemise aega, et oma nime nimetada küsijale. Sarnane üttkooli ja madala kultuurilise tasapinnaga kodu kasvandik, elus kokku puutudes teistsugustest oludest võrsunud tüübiga, peab alati viimasele ruumi andma, kuigi teine kaugelt alaväärtuslikum oleks muude isiklike omaduste poolest. Teiste tüugata ja pilgata olles vabanetakse lõpuks halvust kodust ja koolist kaasavõetud puudustest, makstes nende nii harilikkuude igapäiste omaduste äraõppimise eest kallist kooliraha. Vaadatagu, missugust vaeva näeb maalt tulnud noor inimene kas vabrikus, linna koolis või sõjateenistuses.

Teadiikum ja ausameelsem osa õpetajaskonnast on jõudnud üksmeelsele otsusele, et praegune kool oma töövõimalustega, õppeviisidega kaugeltki otstarbele ei vasta, kui vananed, teisest ajajärgust pärit olev ja teistsuguste nõuete kohaselt moodustatud. Meie aeg säeb igal ajal uusi ülesandeid — ka kasvatuses. Uute ülesannete lahendamiseks, uute mõtete teostamiseks peab leitama uued teed, uued võimalused. Neid annab uus kool — töökool. Kui ju vanas koolis oli terav õppevahendite küsimus, siis uues katselise õppeviisiga tegevuskoolis on ta niikuigi korda teravam, koguni saatusline. Kunni puuduvad õppeabinõud, ei või juttugi olla koolitöö uuendamisest, töökoolist ammugi. Missuguses olukorras meie üttkoolid õppevahendite, õppeabinõude suhtes — sellest ei maksa kõnelda. Et tulevikus lugu paraneks, kui ikka ja ikka uusi kooliütte juure ehitada lubatakse — seda ei usu keegi, sest „mida rohkem koeri, seda vedelam lake“. Iga 15—20 õpilase tarvis muretseda füüsika tarbeid, loodusloo, maadeteaduse kollektioone, pilte, kaarte, käsitöö, joonistamise, võimlemise abinõusid — seda ei mõtle ju keegi teha. Olukord ei paraneks. Kuid asjaolud parandaks täiesti

ja lõpulikult ühendatud kool, sest suurele kooliüksusele, kus 150—300 last, ei teeks suuremat kulu korralik, kaunistatud, võimlemise abinõudega varustatud ja kooli näitelavaga jalutus-saal, käsitöö tuba sissesäädega, füüsika, loodusloo, maadeteaduse õppeabinõud, aparaadikesed, pildid, kollektioonid, korralik muusikariist ja eeskujulik raamatukogu. Ühesõnaga — kõik õppevahendid oleksid käepärast. Seega tõuseks mitmevõrra koolitöö viljakus.

Ühendatud kooli juures on tingimata tarvilik aed ja tükike põldugi, et anda õpilastele näpunäiteid aia- ja mesilaste pidamises ning põllutöös. Ühiselu pakuks häid võimalusi majapidamisega tutvustamiseks. Kodulindude pädamistki peaks õpetama. Ühendatud koolis tuleks tingimata ametisse panna vastavate ainete õpetaja.

Õppevahenditega hästi varustatud ühendatud kool võiks olla kooli vaheaegu tarvitav kõiksugu maal korraldavate kursuste toimepanemiseks. Kursuste pidajail oleks käepärast õppeabinõud, kursustest osavõtjail — korter. Ses mõttes ei ole meie sennised üttkoolid midagi annud oma häbelikus viletsuses ja jõuetuses, peale koolmeistri ja vana naiste palvetundide.

Soodsad töötingimused koondaksid ühendatud kooli tubli õpetajate koosseisu. Halbki õpetaja, sattudes ühendatud kooli arvurikkasse õpetajate perekonda, peaks ajajooksul ümbrusele kohanema, sest arvurikas õpetajaskond mõjuks elustavalt, ergutavalt iga üksiku peale, vastastikku oleks avatletud üksteist tegevusele ja arvustusele. Arvustus aga teritab ja tervendab. Ehk vabaneksime sel teel tuttavast, pentsikust „koolmeistri“ tüübist, mis igalpool tuntud ja naeru sünnitand kõigile. Maal oleks loonud ühendatud kool oma õpetajaskonnaga, õppevõimalustega tugeva kultuur-hariduslise keskpunkti — täiesti tegevõimulise aineliselt ja vaimliselt. Jääks ainult mälestus üttkoolist, tema seltskondlisest tegevusest — poolpimedada koolmeistri palve- ja piiblitundidest.

Kõik ühendatud kooli paremused praegu ette kanda on enneaegne; neid näitab tulevik. Samuti oleks enneaegne kirjeldada ühendatud kooli seisukorra peensusi — see kujuneb olude järele, sest õieti õpetab alles töö tegijat. Tema kasva-

tuslistes paremustes olema veendund, ühendatud kooli tervishoidlised ja hariduslised saavutused on silmnähtavad ja neid jätkub, et õigustada püüded selle koolitüübi poole. Ei tahaks, et ühendatud kooli hakataks soetama majandusliste kuldade kokkuhoidmise pärast, kuigi teatava määraneni võiks vähendada väljaminekuid sel teel. Tahaks, et üttkoolide hulga majandusliste tingimuste ühesugu-

ne olles, oleks soovitud ühendatud kooli kui viljakamat, teguvõimsamat, kultuurilisemat, eestkätt silmas pidades koolitüübi kasvatusteadlist külge. Umbkaudsete kobamistega, juhusliste saavutustega meie kauda teistega võistelda ei suuda, sest teisel tehakse ainult teadlikku tööd ja lubatakse ainult kindla tuluga ettevõtteid. —kk—

Emakeele õpetamisest ja grammatikatest meil.

A. Öunapuu.

Meie emakeele õpetus on liig kaugel elust, ühekülgne ja paberiline. Nähtavasti on Vene keele tuupimine ja Vene kool meisse nii mõjunud, et me keelt, mis pole trükitud, nagu ei tahaks tunnistadagi. Suulist keelt, elavat kõnet nagu poleks olemaski. Ei panda sugugi pahaks, kui keegi kõnes teeb kõige pöörasemaid vigu, võõrapäraselt sõnu hääldab ja lauseid kokku säeb. Koolis ka ei pane me hääldamist nagu tähelegi. Isegi teatri keel, mida mujal eeskujuks peetakse, on meil vist kõige võõrapärasem hääldamise küljest. Kas pole see aga vähemalt samasugune pahe, kui vead kirjaski? Emakeele tundides õpetame me vist pääasjalikult õigekirja teiste keeleõpetuse külgede kulul. Kuid ka seda katsume reeglite varal pääasjalikult kätte saada. Üldse oleme liig teoreetilised. Laseme grammatika liig pääletükiva olla. Lubame ta teenivalt kohalt teenitavale.

Ju algusest päale nõutakse süstemaatilist grammatikat kõigi keeruliste definitsioonidega, küsimata sellest, kas on see õpilasele kohane materjaal, kas suudab see last huvitada. Õpetame ja nõuame neid, ilma et ise eneselegi aru annaksime, milleks seda tarvis.

Kui me mõistame keele tundmise all võimet teiste kõnest ja kirjast aru saada ja ennast soovide kohaselt teistele mõistetavaks teha kõnes ja kirjas, siis on keele õpetuse siht ka seega selge. Aru saada ja arusaadavaks teha ennast — ei mingi muud otstarvet saa keele õppimisel olla ei alg- ega keskkoolis. Küsitavaks jääb ainult, mis määral me koolis sellele sihile jõuame. Kui meeles peame, et inimese individuaalne keel muutub ühes üldise arenemisega, ja et see kestab eda-

si pärast kooligi, nii siis ka keele arenemine, ja et kool ainult teatud aastad keelele mõju avaldab, siis tekib küsimus, kuidas saaksime seda arenemist ka pärast kooli õiges roopas hoida?

Kool siin otsekohe ei saa aidata. Ta ei jõua kõiki juhtumisi elus ette näha, ta peab oma kaaskodanikule midagi muud kaasa andma, mis teda kunagi hädasse ei jäta ja see on iseseisva uurimise ja otsustamise võime. Selle abil võib ta raskedki küsimused otsustada. (Näiteks on tal sõnast „susi“ või „laas“ parajasti tarvis mõnda vormi, siis võib ta neid kergesti leida võrdlusest tuttavate sõnadega, nagu „käsi“ ja „küüs“.). Selleks on muidugi mõned reeglid ka tarvis, kuid pääasjalikult oskust keelt uurivalt vaadelda ja siis otsustada tuttavate nähtuste põhjal. See loov töö teeb õppimise päälegi huvitavaks, kui selleks kohast materjaali tarvitada. See huvi kestab edasi pärast kooligi ja õpilane võib oma keelt iseseisvalt harida. Kool paneb sellele ainult aluse. Nii mõistame meie kooli ülesannet, nii saame aru sihile jõudmisest.

Et õpilast kaasa tõmmata, ei tule mitte temale võõrast ainekst alata, vaid ta omast keelest, millele siis edasi ehitada, mida vaadelda, võrrelda kirjakeelega ja aega mööda sellele lähendada ja mõistetavaks teha. Tuleb selgitada, milles õpilase keel lahku läheb kirjakeelest, tuleb talle ta enda murrak selgitada, tuleb murde „koduloost“ alata. Siin ilmuvad vaatlemisest iseenesest teatud kokkuvõtted, teatud reeglid, mis pole aga enam surnud materjaal. Need kokkuvõtted tehakse harjutuste teel oskuseks ja nii jõuame iseseisva tööga ilma reeglite tuupimiseta edasi. — Õpilase keelevormid peame ühendama mingi kujude-

ga või tegevusega; ei saa opereerida sõnadega, mille puudub sisu lapse hinges. Ei tule ka sõna üksikult õppida, sest lauses saab sõna alles tegutsevaks ja elavaks. Üksikute sõnade tähendus võib isegi tumedaks jääda. Ei saa sellepärast ka sisutumate lausetega, mis laste ei huvita, keelt edasi viia. Siit selguvad nõuded harjutuste kohta, mis olgu sisukad, lapsele huvitavad ja teda kaasa tõmbavad. Need peavad seega olema keelelised tervikud, mitte üksikud sõnad või laused. Kuid kõige enne lapse enese mõttevallast ja keelest, mis tarvilisel korral parandatakse võrdluse teel kirja-keelele. Ei saa aga muidugi mööda kirjandusest võetud materjaalist ja polegi põhjust temast kõrvale hoida, kui see kohane meile, vaid peame just selle eeskujuliku materjaali kasutama oma otstarveteks. Selle juures hoidume ühekülgse eest. Ärgu olgu ainult õigekiri see, mida arvame kohustatud olevat teenima, vaid pangem tähele keelt kõigis ta avaldusis. Häälik, mis senni vaeselasena kiratsenud, saagu suurema hoole aluseks, sest **teame : vale häälik** mine võib ka veel vale kirjavormi kaasa tuua. Kuid esimesel plaanil olgu hvi äratamine keele vaatluseks ja eseseisvaks uurimiseks. Ainult see võib meid sihile viia.

Tekib küsimus, kas on sedaviisi õpetades võimalik raamatut tarvitada. Peab ju **Petserimaa lapsele** hoopis teisiti õpetama kui läänemaalasele. Pärnumaa lapsele tuleb teisiti murraku ja kirjakeele vahe selgitada kui alutaguslasele. Raamatu järele oleks see vast võimalik ainult siis, kui iga murraku jaoks oleks ise raamat, kuid ka see veel ei vastaks täiesti asjaoludele murrakute piiride hämaruse ja teiste tingimuste tõttu. (Muidugi ei saa eitada võimalust, et leitakse materjaal, mis kitsamas ulatuses oleks kohane kõigile). Täiesti raamatulist õpetamist poleks ikkagi võimalik läbi viia. Kuid hädaoht õppimisele ja õpetamisele just võib peitudagi raamatus. Kui õpetaja pole küllalt iseseisev, siis võib tema loov tööjõud sumbuda. Ta seob enese raamatuga ja õppimine läheb paragrahvide läbivõtmiseks. Õpilaste huvid jäävad tagaplaanile. Need ei tõusegi enam, sest tuleb ainult oodata, millal tuleb vastav tükk raamatus, küll raamat ju hoolitseb isegi kõige eest. Säär on ka materjaal koos. Kui õpetaja

nõuab, võib ju reegel pähe õppida, harjutus ära kirjutada, läbi lugeda jne. Mis sa ikka tühja mängid ja ise veel otsid! Ja töö hakkab minema kõige paremas korras nagu Flachsmannil ühe liistu järele. . . Vaevalt saab aga üldse kasuga tarvitada raamatu teooriat algastmel ja vast isegi terves algkoolis. Selle vastu võib aga harjutus-raamat kasulik olla. Kuigi ta säääl, kus õpetaja tööd saab isiklikult juhtida kõige aja (klassis üks jagu), pole möödapääsematu. Isäranis kasulikud võivad olla õigekirja harjutused, mis teatud nõuete järele kokku säetud. Grammatika aga, kui kasuta ehk isegi mõnel puhul kahjulik raamat, jäägu hoopis välja algkoolist.

Meie koolikirjanduses esineb harjutusraamatuid ja grammatikaid. Nad nõuavad sisselaskmist kooli ju teisel õpiaastal. Jung tahab oma raamatuga isegi ju esimese aasta teisel poolel sisse saada ja õpilastele seletada käändeid järgmiselt: „Laual on jalg = laud on asjaks, mille päralt jalg on; nende asjade vaheolu on päraltolemine“. Et raamat pole tarvitusele palju pääsünd, on vananend ja kohatu, siis ei räägi tast pikemalt. — Harjutusi õigekirja õppimiseks pakuvad veel E. Peterson ja Aado Rull. Mõlemad tahavad olla aga ühtlasi ka praktilised grammatikad reeglite, liigituste ja definitsioonidega. Nendega on isäranis päälletükkiv E. Petersoni raamat. Ju esimesel teksti leheküljel leidub: „Pea meeles: Täht on hääliku tähendamise märk“. Sarnast „Pea meeles. . .“ leidub pea igal leheküljel korda kolm. Mõnigi neist võib kaunis kahtlase väärtusega olla. Mis ütleb see lapsele, kui talle näiteks pähe tuubime: „Asja omadust tähendavaid sõnu kutsutakse omadussõnadeks“ („ilu“ on asja omadus — nii siis omadussõna; meie vaidleks sellele muidugi vastu); veel näide: „Lühike tume u kirjutatakse u:ga, pikk aga oo:ga“. Kõlab küll III v. „oo“ kõrgemalt, lähinedes „uu:le“ ka kirjakeeles, kuid mis ütleb see murrakuline reegel siiski lapsele ja selles kujuk?

Raamat lubab olla õigekirja ja kirja-seadmise õppimiseks. On aga ühtlasi ka praktiline grammatika. — Õigekirja oskus seisab teatavasti koos mitmest tegurist: nägemise, kuulmise, huulte- ja käeliigutuste mälust. Ka teadmine on vahel kasulik reegli näol. Üks tähtsa-

maist on aga nägemise mälu. Hra Peterson ei luba aga õpilasele esimest nägemise muljet saada sõna raskemast kohast. Sinna paneb ta risti. Lastakse õpilasel enne mõistatus lahendada ja kui see läheb täppi, siis saab teine mulje õige, kui mitte, siis jääbki vale kuju õpilase mälusse. Raamatut oleks võimalik tarvitada ainult nii, et lastakse puuduvad tähed enne vahele kirjutada ja siis alles asutakse harjutuse täitmisele. Saab ometi teinegi mulje siis õige. — Suureks puuduseks on raamatule veel sisuta ja huvita üksikud laused. Keel on nüüd üsna korralik. Ainult mõned viperused tulevad ette.

Ado Rulli raamatu puudused on osalt pehmemad: ta ei püüa nii reeglitele toetada, ristikesi jne. tarvitab vähem, laused on ka enam huvitavad (vanasõnad jne.). Kuid puudusi on selgi palju. Üksikuid sõnu alguses rohkesti jne. Siiski ollakse vist temaga enam rahul. — Fr. Puusepa käsiraamat pole küll lastekohane. Teda võiks ju kuski kordamise juures tarvitada, kuid vaevalt on tast sääligi suuremat kasu. Huvitav temas sõnade seletus millel mõned vormid kokku langevad.

Einer on oma väikse grammatika küll algkoolidele kirjutanud. Samuti vist ka Pöld. Kui meil siiski tingimata arvatakse raamat tarvis olevat, siis võiks neid viimasel kahel aastal tarvitada, kuid vaevalt on neist veelgi õpilase arenemisele kasu.

Tüsedat keeleõppust nõuab praegune aeg Eestis küll, kus igal autoril, igal ajalehel, igal koolil ja õppuril on oma keel. Võõrad mõjud on liig sügavale juurdunud ja meie keele instinkt tumestunud. Praktiliselt pole võimalik õiget keelt kustki õppida. Kirjandus pakub ainult vigast. Ümbruskond ei paku suuliselt ka paremat.

Pole kahtlust, et keskkoolis tuleks asuda keele süstemaatilisele läbitöötamisele, kasutades selleks kirja keelt, murdeid, rahvalaulusid, vanemaid Eestikeele üleskirjutusi jne., et saaks õpilasele teatud määral selgeks keele, elu ja tema arenemise teed. Siis saab keel painduvaks ja sõnakuulelikuks tööriistaks, kohaseks väljendama mõtteid ja tundmusi.

Meil on harjutud keelt kolmest küljest vaatlema: häälikut, sõna, lauset. Sõnade morfoloogiale (mida Vene grammatikad etümoloogiaks nimetavad) võiks

ka osalt sõnade etümoloogia—õpetus sõnade saamisest ja ka õpetus nende tähendusest (semasioloogia) juure tulla, muidugi sellel määral, kui palju selleks parajal juhusel kohast materjaali käes. Ju Soome keelega väikene tutvumine annaks selles mõttes palju. Ettelugemised poleks küll kohased. Õpilaste iseseisev töö vist ainult viiks sihile. Lühikesteks referaatideks õpilastele oleks siin omanepõld. Praktiliselt on praegustes oludes üsna raske asi läbi viia, kuid siiski võib midagi teha. Raamatuid võiks siin kasuga tarvitada. Meil on neid iga ala kohta.

Foneetikaist on A. Saaberki „Tegelikud Eesti foneetika alged“ põhjalikum. Temas on mitme pildi abil hääldamise füsioloogia ja kohad selgitatud. Ka mitmele veale on sääli tähelepanu juhitud, mis võõral mõjul keelesse tungivad. (Vist peaks iga õpetaja selle raamatu õige tähelepanelikult läbi lugema). Suuremaks puuduseks raamatus tuleb pida häälikute jaotamist passiiviste ja aktiiviste organide järele segamini. Tuleks võtta ainult aktiivsed, sest muudu võib tekkida valearusaamine asjast. Nii kõneleb autor hammashäälikutest, millest aga mulje võib tekkida, et hambad mingi hääliku aktiivselt sünnitavad. Siin on aga sel puhul keele ots aktiivne ja sellekohaselt tuleks ka asi nimetada. Oleksid veel ebatäpsed nimetused suulae-, nina-, kõrisõlme- (pro häälepaelte) -häälikud, palatalisatsioon jne.

Ka teised autorid käsivad oma grammatikates häälikuid. Eineril arutusi tuleb sel puhul arvata vananenuiks ja vahel isegi vigaseiks. H. Pöld on asja ajakohasemalt võtnud, kuid ka temal on nimetustes ja mõnes muuski puudusi. — Neli vältet võttis üles E. Peterson oma „Algharjutustes“. Nüüd on H. Pöld ka oma grammatikasse need paigutanud. Teoreetiliselt ei täienda see palju asja. Praktiliselt on ta aga tarbetu. Astmevaheldusest kõneledes leiab Pöld veel kõvenemise. Igatahes keeleteadusliselt mitte paikapidav termin. — Jõgeveri gr. uuemas trükis on foneetika õige lühidalt läbi võetud. Siiski leidub seal astmevahelduse kohta meeldiv jaotus. Ta jagab häälikud esiteks kahte liiki: lühikesed ja pikad (ka algastmel koolis oleks see soovitatav esiti) ja siis teeb ala-liigutuse kummalegi kerged ja rasked. Nii oleks sõnades sõda ja sõja

d ja j mõlemad lühikesed ; j aga kerge, d raske. See võimaldab ka siin astmevaheldust konstateerida. II. ja III. väide tähendaksid muidugi pikki häälikuid. — Leetbergi gr. foneetiline osa uudist eelmistega võrreldes ei paku peale nimetuste : nandid, kaalid, tongid ja libedad häälikud pro konsonandid, vokaalid, diftongid ja peenendatud häälikud. Mõned viperused esinevad selles osas. Nii nimetab ta õ-d tagavokaaliks (pro kesk-vokaal), i-d ja e-d nimetab keskvokaalideks, kuna meie neid esivokaalideks peame, vist on vokaalhamoonia autori segamiini ajanud, kus need häälikud neutraalset osa mängivad. Mõnda häälikut nimetab ta hääletumaks, tahtes öelda helitumad. — Ju selles osas torkab Leetbergi iseäraline kirjaviis silma. Ta kirjutab jäuks pro jaoks, ria pro rea, kergemine pro kergemini, saabgi pro saabki, (kuid kuski, miski), ilusaste pro ilusasti, mull pro mul, tale pro talle jne. Siia juure veel omad uued terminid, mida vaevalt paremaks endistest võiks pidada. Nii käänded : Nimetamise kord, omaniku kord, ärategemise kord (ärgu arvatagu selle all nõidumise korda), tegutsemise kord jne., ikka kord lõpus (vist Saksa Fall), olev kääne puudub koguni. Muidu on aga morfoloogiline osa vist üks paremaid terves meie grammatika kirjanduses, kuid sellest eespool.

Sõnaõpetusi, lähemalt läbi vaadates märkame kohe põlist jaotust 9 kõne jaoks. Ainult Põld grupperib need kolme osasse ja Leetberg kõneleb arvu ja asesõnade juures nimisõnalistest ja omadussõnalistest arv- ja asesõmadest, mis sammu edasi tähendab. Oleks aeg vist ka sõnade jaotuses teadusele katsuda järele minna ja ebaloogiline jagamine muuta.

Aine käsituses näib uus meetod võimalike pääsemas olevat, sugulane sellele, mis loodusloos bioloogilise meetodi nime all tuttav. Püütakse otstarbe kohasuse mõttes ajalooliselt vormi põhjendada ja nii keele elu meile silmade ette tuua. Põld ju otsib ajaloo ja rahvasuust andmeid. Leetbergi grammatika on selles sihis veel kaugemale jõudnud. — Einer küll kirjeldab ainult, kuna Hermann ja keeleuendajad Prokrustese voodit tarvitavad.

Sõnavormidest ülevaate saamiseks on iga autor püüdnud sõnu liigitada. Ühtlusele pole jõutud. Hermann saab küm-

me käänatust sõna lõppude ja painumise järele, mis veel alajaotuses tervelt 42 liiki annab. Pööratusi on tal 7, mis 27 liigiks langeb. Ülevaateks pole see kuigi armas. Einer katsus asja lihtsustada ja sai ainsuse osastava ja mitmuse omastava lõppude järele 4 käänatust, kuna pööramise teise põhimõtte — painumise järele, 4 pööratusse jagas. Ka Põld on lõppude järele 3 käänatust ja 3 pööratust saanud. Need kõik põhjenevad aga enamvähem keele välistel tunnusmärkidel. On küll ka teatud sugulus sisemusega, kuid sügavamad arusaamist keelest nad ei edenda. Uue põhimõtte sel alal seadis üles Jõgever 1904. a. oma grammatikas. Tema jagas sõnad silpide arvu, tüve painumise ja kõvaduse järele. Nii sai ta 6 liiki käänamises ja pööramises. Kahjuks ei võtnud ta ajaloolist silpide arvu aluseks ja sellest ei annud asi küllalt mõjuvaid tagajärgi. Isegi uuemas väljaandes on vigu (paigutab näiteks preili ja aasta ühte käänamise liiki, kuna ometi üks II. välte ja teine III. välte sõna ; üks kahesilbiline, teine vanasti pikem ; ühe mitmuse partitiiv-sid lõpu, teine -id lõpu võtab). Põhimõtet on arendanud Leetberg varemalt „Eesti kirjanduses“ ja nüüd oma grammatikas. Kuid kõige selgema ülevaate pakub küll Johannes Aaviku liigitus, mis vist suve-kursistide kaudu laiemale kantud. Ta teeb mõned ümberpaigutused Jõgeveri kavas ja saab kuus käänamise ja viis pööramise liiki.

Leetbergi grammatika saab õieti kolm käänamise ja kolm pööramise liiki. Käänamises vast oleks tal pärisnimed veel iseliigiks. Muu on alaliikidesse paigutatud. Iseäralik, et kontraheeritud tüved, mis Jõgeveril ja Aavikul kahesilbiste hulgas on Leetbergil käänamisel kolmesilbisteks arvatud, pööramisel aga kahesilbisteks. Enesest pole asi muidugi kuigi tähtis, sest mõned nende sõnade vormid on saanud nende kahesilbisest kujust, teised kolmesilbisest. Sõnad on aga kahe- ja kolmesilbiste piiripääs. Muidu esitab Leetbergi grammatika edusammu meie grammatikas. Koolis saaks raamatut tarvitada siis, kui keel, terminid ja vead parandada. Siis oleks ta üks paremaid praegu trükis ilmunuist. Abiraamatuna on ta aga igaühele kasulik.

Sõnade tuletust on käsitanud Einer, Põld ja Jõgever. Viimane oma raama-

tus uuema väljaande III. osas. Seda tuleb kõige põhjalikumana võtta. Enesest näib temalgi puudusi olevat, (vahel ebatäpsus ja vananemine) aga tarvitada võib julgesti.

Kõige pahem lugu on süntaksidega. Neid on Ploompuult ja Hermannilt eriraamatuina; Eineril ja Jõgeveril ühes muuga ilmunud. Kõik nad tallavad vanu radasid, jäljendavad ka uuemadki võõraid, vist Vene sellekohaseid teoseid, mille kohta autoriteetlik isik ütleb, et nad vähemalt 30 a. teaduslisest grammatikast on maha jäänd. Nende eeskujul kõneldakse meil siis kaugemast ehk kõrvalsihitusest. Jõgever on isegi osaaluse tunnustuseta jätnud. Eineril ülevaade enesest vast üsna sümpaatiline, kuid ka vanaduse tundemärkidega ja vast liig pääliskaudne. Hermannist kooliraama-

tuna ei saa vist praegu juttu olla. Oma aja kohtagi oli seal vast enam sõnu kui sisu. Ploompuu süntaksi kohta on „Kasvatuses“ (nr. 23-24 — 1921) arvustus ilmund.

Peaksin siin veel kinni naelutama autori, kes oma raamatust niigi palju ei hooli, et selles vead ära parandaks. See on H. Pöld, kellele V. Ridala 18 leheküljelise arvustuse pühendas ja mida Ernits täiendas. Kuid veel praegugi uues trükis võib lugeda, et lauses, „Ma armastan isa“, olevat „isa“ sihitav käänne. Ometi peame meie seda osastavaks. Tuleb üldse ettevaatusega selle autori tööd võtta, sest endised vead on kõik alal peale ühe, mille märkasid parandatuna: J on tähestikku paigutatud, ehk küll natuke vales kohas.

Uuemad voolud metoodikas.

A. Azone järele J. Volt.

Tänapäev kõneldakse ja kirjutatakse sageli, et igale poliitilisele pöördele uuendused järgnevad haridustöö alal. Mil määral need uuenduspuüed ise ühiskondlike uuduste saavutamiseks kaasa on mõjund, jätame siinkohal selgitamata. Asume otseteed selle metoodilise voolu vaatlemisele, mis aegamööda arendend on viimase 50 aasta jooksul; alles viimane poliitiline revolutsioon tõi ta meie vaatepiirkonda. Uute puüete sihiks on töökool.

Töökoolil on pikk arenemislugu selja taga. Luterus, nagu vanad kloostri koolidki, nägi teadustesse süvenemist vaid selles, et kuulnud sõnu abstraktselt omandati. Comenius ja Pestalozzi selle vastu nõudsid vaatlemist ja õppeainete näitlikuks tegemist. Rousseau arendas selle mõiste teadmiste saavutamiseks iseseisva töö läbi.

Kuid selle iseseisva töö suhtes tehti eksisamm, mis tingitud oli jämedast enesepettusest. See oli tol ajal, kui ideaalist õpetusviisi nähti täpisealt piiratud metoodiliste üksuste arendavas käsitamises. A r e n d a v k ü s i m i n e oligi see kauaigatsetud ainuõige abinõu, millega lastelt kõik saadi mis tahta võis.

Tuletame kõrd meele nõudmised, mis arendava küsimuse kohta maksid.

Küsimused pidid kõige päält üksteisega loogiliselt põimitud olema. Teiseks pidid nad nii selgelt kokkuseatud olema, et neid ainult ühte viisi mõista võis. Kui keegi neist peanõudeist jagu sai, võis ta enesega täiesti rahul olla.

Vaatleme nüüd vigu, mis selle juures tehti.

Metoodiliste üksuste loogilisel läbitöötamisel omandasid õpilased need teadmised, mis õpetaja pääs korrapäraselt ja targu asetsesid. Selle tagavara pääle toetades pani õpetaja küsimusi ette, mis eelpool nimetatud nõude järele ainumõttelised pidi olema. Teiste sõnadega, küsimus oli valesti säetud, kui laps vastuse anda võis, mis meie loogilises mõttekäigus ettenähtud ei olnud. Võiks öelda, küsimus pidi ise lapsele vastuse keelele tooma. Järjekult anti ikkagi teadmised valmistootatud kujul õpilasele edasi. Keskaja õpetusviisest läheb kirjeldatud meetod ainult sellepoolest lahku, et temas küsimuste ja vastuste mäng maalilsettepidi õpilase iseseisvast tööst. Meie ei taha kauem peatada nende tihti ebaloomulikkude vastuste juures, mis „terveis lauseis“ pidid väljendatud olema, kus juures võimalust mööda vältima pidi neid sõnu, mis küsimuses eneses sisaldasid.

Tähelepanu juhtides ebaõigele küsimusele ei taha meie sugugi ütelda nagu peaks küsimine üldse kui valevõtte õpetamise juures kõrvale jääma. Küsimist, kui abinõu tahame ka tulevikus õpetamisel tarvitada, kuid „arendava kümise“ meetod heidetagu kõrvale.

Selle saavutamiseks kulub muidugi aega. Siamaalne meetod nõudis enam-vähem kindlat korda. On ju ka arusaadav, kui selle päale mõelda, et lapsed kõige mitmekesisemate abinõude varal püüdma pidid meie mõttekäiku jälgida. Selleks ei olnud nende pääaju veel küps küllalt, järjekult ei võind nemad püüvat huvi asja vastu tunda. (Kätt südamele pannes peame tunnustama, et meil kaugeltki alati ei õnnesta lapse seisukohale asuda. Kui aga meie mõttekäik neile tabatav ei ole, oleme asjata tööd teind).

Tuleb lastele lähemale asuda selleks, et nende sunnitud ja ebaloomulik üllalpidamine kaoks. Loobume kategooriliselt sellest paindumata koolidistsipliinist, mida meie koolijutsid sama õiglaselt vihkavad, nagu meie üleliigseid „kombeid“ mis varem narrusenäi olid liialdatud. Asume õpilastega ühisele seltskondlisele pinnale, siis moodustame tööühma mis ühiselt ettetulevaid probleeme lahutab, sündmusist vaimliselt ja füüsiliselt osa võtab, jutustusi personifitseerib ja neid tegudes ja tundmusis kaasa elab.

Sellega olemegi juba töökooli viljakale pinnale asunud, ilma et kõnelend oleksime tähtsamast tegevusalast, mis nii mitmeigi arvates töökooli pää tundemärkiks on. Isegi suuremail koolimeeste koosolekuil tuleb ilmsiks, et niipea kui töökoolist kõnelema hakatakse, paljud enesele ette kujutavad ainult saagimist, voolimist ja igasugu füüsilist tööd, mis koguni töö-

kooli oluline tundemärk ei ole. Sellepärast toob Dr. Karstädt omas raamatus „Methodische Strömungen der Gegenwart“ järgmise seletuse: „Uuemate vaadete järele võib ennemini töökooliksnimeta da niisugust kooli, kus igasuguse käsitööõpetuse puududes saavutatud on iseseisev vaimeline töö, kui sarnast asutust, kus käsitööd õpitakse passiivselt. Näib nagu oleksime paradoksini jõudnud. Kool, kus käsitööd õpitakse, ei ole veel mitte töökoool, vaid puhas „õpikool“, ja kool ilma füüsilise tööta võib olla töökoool. Nähtav vastolu on kergeti seletatav: nõuetava uuenduse saavutamiseks ei jatku ainult füüsilise töö tarvitusele võtmisest, käsitöö on ainult üks abinõudest pedagoogiliste sihtide saavutamiseks, kasvatuslise tähtsusega väärtuste loomiseks“.

Samal arvamisel on Kerschensteiner, kes töökooolilt järgmist nõuab: „alati ja igalpool õpilase iseseisev vaimeline töö; füüsiline tegevus juhtumustel, kus see tarvilik ja võimalik“.

Toetades Dr. Karstädt'i tööle oleme töökooli olemasolu lühidalt õigustada püüdnud ja mõned näpunäited annud üleminekuks õpikoolilt uue meetodi tarvitamisele.

Juhatused selle kohta, kuidas igal õpilalal töökooli nõudeid teostada, annavad tuntud koolimehed käesoleva raamatu kaudu nii põhjalikult, et meil üle jääb ainult tähelepanu juhtida neile kirjutusile.

Kõigil aladel tunneme loobumist arendavast küsimisest, mille asetab püüd ühiselt lastega asuda nende mõistatuste lahendamisele, mis neid ümbritsevad alaliselt arenevas looduses ja kultuuris.

Ühtluskool kasvatuses seisukohalt.

Prof. L. Gurlitt'i järele J. Rumann.

Ühtluskooli vastaste poolt on sageli esile toodud kurtmised ja kaebused selle kohta, et võimalik pole koguda ühte kooli lapsi paremaid või n. n. „kõrgemaist“ ringkonnist ühes alama ja töörahva lastega, ilma et esimeste kõbliline ja vaimeline arenemine selle all ei

kannataks. Küsimus on niivõrd tähtis, et ta põhjalikuma läbivaatamise alla tuleks võtta.

Vaatame kõige päält kõlbluse küsimust. Juba hällist päale kantakse jõukamate inimeste laste kasvatuses eest palju suuremat hoolt, kui vaeste laste

kasvatuse eest. Sellepärast toovad ka jõukamate inimeste lapsed juba kooli tulles kaasa palju häid kombeid, mida kehvate vanemate lapsil sugugi pole. Vaesed lapsed toovad kooli ennemini palju halbu kombeid. Tähendab, faktiliselt võiks karta seda, millest kõneleb vanasõna : halb seltskond rikub hääd kombed. (Schlechte Gesellschaft verdirbt gute Sitten).

See käib kõige enne halbade elukommete kohta. Vaeste inimeste lapsed tulevad sagedasti räpastest korteritest, nad on ka ise räpased, sest et järelvaatus nende üle halb on olnud. Harva tarvitavad nad taskurätikut ja kui see neil ka leidub, siis on ta must kui pörandanarts. Ka nende laste kõnelemisviis haavab tundelikkude kõrva. Meie teame, kuidas mammakesed hirmu sattuvad, kui nende väikesed tänavalt sõnakese kinni on püüdnud, mida nad kodus kunagi pole kuulnud. Rahvas armastab tugevaid kõnekääne ja vängeid sõnu ega häbene ka asju nimetamast nende pärisnimedega. Viisakas seltskond on aga äärmiselt tundelik nii ühe kui teise vastu. Temast räägib Göthe : „teda (s. t. hääd seltskonda) nimetatakse viisakaks, sellepärast et ta meile materjaali pole annud mitte ühe ainsama, ka kõige vähema salmiku jaoks mitte“. — Ja teises kohas ironiseerib ta : „karsked kõrvad ei pea seda kuulma, ilma milleta karske hing ometigi läbi ei saa“... Kes teab, kas selles nii suur hädaoht peitubki, kui meie keele nõrgub rohkem rahvalikkude jõudu ja mahlakust. Edev gouverneerimine loob meile tuleviku jaoks poleeritud salongi inimesi, kellel puudub selge ja kindlakskujunend iseloom. See ei tähenda muidugi, et jõukamate inimeste lapsed peaksid omandama halbu kombeid omilt kehvadelt seltsimeestelt, kuid ma arvan, et see esimestele aina kasuks on, kui nad ligemalt tutvuvad viimastega ja nende keelega.

Välise kommete juurest üle minnes kõlblise laadi juure peab ütleva, et see alles suur küsimus on, kummad lapsed selles suhtes eeskujuks võiksid olla. Vaeste inimeste lapsed, kes varakult omapääd jäetud, arendavad juba aegsasti keset elupöörast endas väärtusi, millest vähe teavad ja veel vähem neid ilmutavad jõukate inimeste lapsed. Kui sagedasti ei tule 6—7-aastaselt tütarlapsed juba oma väikese aastavanu-

se venna hoidjaks olla. Tänaval oleme sagedasti näind, kuidas vaene poisike, kes mingil moel on saand üuna või saia, seda tingimata ka ruttab jaotama oma sõbraga. Selle vastu märkame tihtilugu rikaste ja hellitatud laste juures jonnakust ja vastikut egoismi. Oma armsat „minakest“ terve ilma keskpunktiks seades on nad vanainimese vastu jonnakad ja teiste laste vastu vaenulikud, kunagi pole nad rahul sellega mis neil on ja muutuvad tõsiseks nuhtluseks ümberolejatele. Kui kerge on selle vastu õnnelikuks teha vaest last! Kui palju parema meelega võtab ta eeskujude vanematelt seltsilistelt, heidab ennast nende korralduse alla ja kui palju parema meelega annab ta oma nõrga jõu teiste teenistusesse! Oma kaunis pikal ametis olemise ajal olen rohkesti näind lapsi ja nii palju kordi on juhus olnud eeskujuks seada teistele just vaeste vanemate lapsi.

Muidugi leidub ka meil veel, nii maal kui linnas, vanemaid, kes oma lapsed usaldavad inglise või prantsuse gouvernantide, või jälle mõne õnneotsija õpetaja hooleks. Kõige haledam kõigist kasvatuse süsteemest on küll gouvernantide kasvatuse, mille eesmärk on ainult hääd „maneerid“ ja osav kõnelemine võõras keeles. Mis saadakse kätte, ja mis võib anda niisugune kasvatuse? Lastest võivad tulla ainult pääliskaudsed inimesed, kelle elu sisutu ning otstarbetu. Kui palju kasulikum oleks lapsel, just kasvatuse mõttes, elada, tunda ning rõõmutada ühes teiste lastega! Ainuke tõsine kasvatuse elu jaoks, nii lapsile kui täiskasvanuile, on elupöörise ise, tegelik elu ise. Tema tutvub inimene reaalsusega ja harjub painutama ennast paratamata olukordade alla : „sina pead!“ Ja nimelt külaelu ongi kõrgväärtusline kasvatuse elu jaoks, sest et külaelu on aste inimsoo elust, mis vastab tema lapsepõlve. Seda kujutas ülikenasti ka Schiller oma „Jalutuskäigus“, milles ta meile näitab, kuidas jalutuskäigul nähtavale tulevad inimsoo kultuuri astmed.*)

*) Schiller räägib talupoegadest : „Glückliches Volk der Gefilde! noch nicht zur Freiheit erwachet, teilst du mit deiner Flur fröhlich das enge Gesetz. Deine Wünsche beschränkt, der Ernten ruhiger Kreislauf, wie dein Tagewerk, gleich, windet dein Leben sich ab!“

Ses ümbruskonnas õpib noorsu-
gu varakult tõsist sõnakuulmist, s. t. al-
laheitmist paratamata nähtustele. Äike-
se lähenemisel hakkavad lapsed, nagu
vanemadki inimesed, kiiremal tööle, et
heinu võimalikult ruttu küüni saada ;
loomi karjamaale ajades ei taha lapsed
üksteisest kunagi maha jääda ; kui ma-
jas juhtumisi mõni loom või keegi pere-
konna liikmeist haigeks jääb, on iga vä-
hem jöngermann jalapealt valmis jooks-
ma arsti või velskeri järele. Siin puu-
tub laps alati kokku tõsiste autoriteeti-
dega, kellele alla ta ka ise end painu-
tab. Need autoriteetid lähevad põhjali-
kult lahku neist autoriteetidest, mida
talle sagedasti kaela sunnib jonnakas gou-
vernant või jälle „haritud“ mammake
ja mille tarvidusest sagedasti normaal
laps samal määral aru ei saa, nagu
aru ei suuda saada sellest kurbkuulsast
pedagoogikast ka normaal täisealine.
Terve kasvatus salonges ja „korralli-
kes“ majus on ekslik ning võlts ja
sellepärast on nende asutuste produktid
— lapsed — ebaõnnestand, rahutumad,
jonnakad, isemeelsed ja kergesti ärita-
tavat. See kasvatus põhjeneb pääasjali-
kult aina keeludel. Lapsele on kee-
latud puutada näppudega mamma val-
gesse ülikonda, ilusasse vaasi laual,
ilusasse narmastesse diivanil ; talle
ei ole lubatud ronida sametist leen-
toolile — kõik on talle keelatud. Valjus-
ti naerda ei tohi, kiiresti joosta ei tohi,
murule istuda ei tohi — määrid riid-
ed ära. Aia otsa ronida ei tohi — kä-
ristad püksid lõhki ; oksa murda ei to-
hi — määrid käed ära. Oja või vee-
lombi juure ära mine — teed jalad mär-
jaks ! Ja nii terve päev aina keelud ja
keelud. Ja pärast imetletakse veel, kui
sel piinatud lapsel kannatus korra-
ga lõpeb ja ta üldse enam sõna ei kuule
või tähele ei pane keeldusid. Talutoas
sunnib aga kõik just vastupidi. Sää-
l on kõik lubatud, kuuled sagedasti :
„no Jüts, ole tragi, küüned välja ja ai-
ta !“ Sää-
l on poisikesel lubatud kätte
võtta käärid, labidas, nuga, kirves ja
iga teine tööriist ; ta võib minna loo-
made sekka lauta, talli, õpib varakult elu
hädaohte ligidalt tundma, nende kes-
kel liikuma ja ennast kaitsma nende eest.

Isikud, kes omal ajal andsid lapsed
kasvatada pansioonidesse, rõõvisid omilt
lastelt juba varakult kõige suurema õnne,
sest et väikese lapse koht on oma vane-

mate majas, milles peitub tema jõu ning
tervise kindel pant. Kunni perekonna
elu veel hävitatud pole, on ja jääb tema
lastele kõige soovitamavaks kohaks ; ta
istutab neisse perekondliku vaimu ela-
vad traditsioonid, mis mõjub lapse pea-
le tugevamalt ja aktiivsemalt, kui vöö-
raste inimeste õpetus. Perekond — see
on rakuks, millest ehitatud on riik ja
ühiskond. Kui perekonna elu murdub,
siis järgneb sellele ka riikline lagune-
mine. Sellepärast tuleks kõigile vane-
maile soovitada, niikaua kui iganes või-
malik, lapsi kodus oma juures pidada
ja mitte kuhugi neid anda. Perekonna
hää mõju on palju rohkem väärt, kui
õpetus kõige paremas ja kiidetud koo-
lis. Seda jutlustas juba suur Pestalozzi
kõikumata vaimustusega.

Kuid mitte nii hõlbus pole otsustada
jüukate ja kehvade laste vahekorda lin-
nades ja kõige raskem muidugi suuris
vabriklinnades. Sää-
l on proletariaadi
kasvav noorpõlv sagedasti niisugune, et
peab hoidma tema eest lapsed või-
malikult kaugel. Suurtes linnades näe-
vad ning kuulevad vaesed lapsed täis-
tuubitud korterites sarnaseid asju, mis
mürgitavad neid endid ja teised ümberoli-
jad. Tekib küsimine, kas suudab kool
piiri panna säherdusele laste metsikuks-
tegemisele ning täiel määral kaitsta teisi
lapsi, kes selle kurjusega veel kihvita-
tud pole. Selles küsimuses lähevad kas-
vatusteadlaste arvamised lahku, mis ka
arusaadav on, sest et igaüks omad koge-
mused isesugustest faktidest võtab. Siin
ei või juba vanemaid süüdistada, kui nad
niisuguste laste seltskonnast võimalikult
kaugel hoiavad omad lapsed, kelle kas-
vatuseks palju hoolt ja jõudu on kuluta-
tud. Kõige selle võiks ehk kõrvaldada,
kui seltskond ja riik õigel ajal tarvilik-
ku hoolt kannaksid vaeste laste kasva-
tuse eest ja neid välja kisuks atmosfää-
rist, mis nii hävitavalt mõjub nende kõlb-
lisse külge pääle. See kõik on kättesaa-
dav sellekohase seaduse alusel uu-
te hoonete ehitamisega, „korterite küsi-
muse“ kõrvaldamisega ühes selle kahju-
likkude järeldustega. Samuti võiks kõr-
valdada see, kui õieti organiseeritaks
meil hoolitsus järelevalvusega laste eest,
keda varitseb hukkamineku hädaoht, või
kes juba on läind niisuguseiks.

Vaja silmas pidada veel järgmist.
Alati ja igalpool on ühes kõlblise langemi-
suga kaasaskäiv rahvuse hävinemisprot-

sess tulnud ülevalt alla, mitte kunagi aga alt üles, sest et kehalist tööd tegevad rahvahulgad, ükskõik kui kaugelt ka lahku ei läheks nende poliitilised huvid jõukama klassi omast, on nad oma elu välisvormes alati ja igalpool järele püüdnud aimata jõukama klassi elu. Talurahva hulgas, nähtuseks, ei oleks joomine kunagi nii laiali lagunenud, kui seda poleks neile õpetanud Balti junkrud ja üliõpilaskond oma eeskujuga.

Üldiselt on vaja usaldada hääd last, on vaja loota, et loomu poolest hääd lapsed eemale hoiduvad halvast elemendist ning oma eeskujuga mõjuvad neisse hääs mõttes. Kui kool esi-

tab eneses ühiskonna elu miniatüüris, siis õpivad temas lapsed vara vahet tegema hää ja halva vahel. Hääst juhatusest ja hääst eeskujust ei tule neil puudust, kui ainult kool ja kodu käskäes töötades püüavad täita omi ülesandeid. Päälegi on meil praegu olemas asutused kurikalduvustega ning kõlbliselt rikutud laste jaoks, mis võimaluse annab õpetajale kõrvaldada teiste hulgast absoluutselt kahjulikku elementi.

Üldiselt peab arvama, et ühtluskooli loodetavad sotsiaalsed paremused kaugelt üles kaaluvad kõik häädaldamised selle puuduste kohta. Ja kõlblise mõju vaatepunktilt ei oleks küll mingit põhjust loobuda ühtluskooli aatest.

Suvised geograafilised kodutundmise kursused.

E. d. M a r k u s, õpetatud geograaf.

Kodutundmise kursuste tarvilikkus.

I. Geograafiliste ja loodusteadusliste objektide käsitlemisel on maksev põhimõte: meie ei pea õppima üksikuid sõnu — tarvis õppida asju endid. Mis see tähendab?

Kui meie näituseks, taime käsitleme, siis ei pea me ennast temaga õpetaja sõnade järele tutvustama; me peame taime juure minema, ta maa seest välja kaevama ja siis teda vaatlema. Niisama tarvis kodumaa geoloogia õppimisel geoloogilisi lõikeid käsitada j. n. e.

Aga mispärast peame mitte sõnu, vaid asju endid õppima?

On teada, et kui looduse moodustusi ainult teoreetiliselt käsitletakse, siis ei saa me kunagi nende üle õiget pilti. Harilikuks nähtuseks selle juures on, et teoreetiliselt õpitud asju viimastega enesete kokkupuutumisel ära ei tunta. Ainult siis võime geograafilisi objekte enesele sügavamini ette kujutada, kui neid otseteel käsitleme.

Siit järgneb: geograafia õpetamisel on tarvis korraldada praktilisi töid; kodutundmisele rajavad põhja õppekäigud lähemasse ümbruskonda. Ja edasi: õpetaja peab oskama korraldada geograafilisi õppekäike ja praktilisi töid.

II. Kodumaa geograafia õpetamisel korraldatakse meil õppekäike mitte üksnes kooli lähemasse ümbruskonda, vaid

ka kaugematesse kodu nurkadesse. Mõnel kevadel on maa üle üjutatud ekskursionistidega. Kuid tihti ei täida niisugused õppekäigud oma otstarvet. See tulib sellest, et koolis puuduvad sagedasti ettevalmistatud õppekäikude juhid. Edasi, mitmed koolid on välja töötanud pikema õppekäikude kava. Nad on enesele sihiks säädnud tutvustada õpilasi kõigi tähtsamate kodumaa iseärasustega. Seks algab õpilane lähemast ümbruskonnast ja, ikka ja ikka kaugemale ekskursionitehes, tutvub ta kooli kursuse kestusel suure osa kodumaaga. Pikemaid õppekäike ette võttes aga võime me tihti järgmist nähtust tähele panna: koolis on küll vastav õppekäikude juht, aga kevadisel ajal on teel korruga mitu klassi ja tarvilikku juhatust võivad ainult mõned neist saada. Viimaks teame, et ühel isikul ei ole võimalik kõiki maakohiti küllalt põhjalikult tunda. Tema võib üksikasjalisemalt ainult seda kohta tunda, mida ta ise lähemalt käsitanud.

Meil on tarvis isikuid, kes oskavad kodukohta uurida, kes teda tunnevad, kes ekskursionistidele juhtnööre võivad anda.

Kui me Inglismaal reisime, siis leiame me tihti isikuid, kelle käest me põhjalikud teated tema kodukoha geoloogia, taimestiku j. m. üle võime saada. Ja sarnastena isikutena näeme me tihti mitte õpetlasi, ega ka õpetajaid, vaid kogu väikekaupmehi jne.

Meie nõudeks olgu: igas tähtsamal kodukohas asub n. n. kohalik juht — kas kesk- või algkooliõpetaja või mõni muu isik, kes õppekäikudele ja muile reisijaile tarvilikku geograafilist juhatust võib anda.

III. Kodumaa tundmaõppimise juures on väga suur tähtsus n. n. kohalikel muuseumidel, kus esitatud ümbruskonna geoloogia, kus kogutud mulla-proovid jne. Need muuseumid võivad asuda koolide juures ehk töötada iseseisvalt. Meil on tarvis isikuid, kes oskavad korraldada kodumuuseumi.

IV. Meil seisavad ees suuremad kodumaa uurimistööd. Praegu seisab kodu-uurimine kihekkondade kirjeldamises ja mõnes üksikus üksikasjalisemas geograafilises töös. Kuid viimased on koordineerimata, täiesti teine teisega kokkukõllasse viimata. Meie peame käima sedasama teed, mida käivad kõik kultuurimaad: meil seisab ees kavakindel, kokkukõllasse säetud kodumaa uurimine; meil on ees põhjalikud metsade, soode, mulla j. t. uurimistööd. Neid töid korraldavad õpetlased-maadeuurijad. Viimastele on tarvis abilisi, kellega üle külitatud maa. Aga mis otstarve on neil abilistel, keda me võiksime nimetada kodu-uurijaks - kirjasaatjaks. Püüame seda pildistada mõne näituse varal.

Meie teame, missugune lõpmata suur tähendus on kodu-uurimise juures kunstlikudel geoloogilistel ja pedagoogilistel lõigetel, s. o. sügavatel kraavidel, kaevudel j. n. e. Suurem osa neid lõikeid läheb praegu teadusele täiesti kaduma. Me peame üles seadma printsiibi: igast suuremast kaevamise tööst teatatakse vastavale teaduslisele asutusele; töö kohale sõidab kodu-uurija-kirjasaatja, paneb siin toime lihtsamad uurimistööd ja kutsub tarbekorral vastava eriteadlase välja.

V. Nii seisab meie tuleviku silmade ees pilt: igas kodunurgas asub isik, kes juhivad õpilasi kodu tundmaõppimisel ja annab juhatust ekskursantidele, kes korraldab kohalikku kodumuuseumi ja esineb kodu-uurijana-kirjasaatjana.

Aga peale kõige selle on meil kogu isikuid, keda huvitavad geograafilised küsimused. On teada, et teadus areneb kiirel sammul. Kuid raske on tutvuda kõigi uuemate vooludega teaduses sel, kes teaduslisest tööst eemal seisab. Tar-

vis kustutada hulka de jänu teaduse järele.

Kodutundmise kursuste üldiseloom.

Kodutundmise kursuste aluseks tuleb panna järgmised põhimõtted.

1. Need kursused peavad kõige esiti enesele sihiks seadma kodumaa geograafilise käsitamise. Seks tuleb nende õppekavasse üles võtta vastavad õppeained; nimelt: geoloogia, geodeesia, ilmastikuteadus, hüdroloogia, mullateadus, taimegeograafia, loomageograafia, inimesegeograafia ja maastikuteadus.

2. Kursustel tuleb iseäranis suur rõhk panna geograafiliste objektide praktilisele käsitamisele: sel on vähe tähtsust, kui keegi asja ainult teiste sõnade järele tunneb. Tarvis osata ise asja juure minna ja teda iseseisvalt käsitada. Kursustest osavõtjaid tarvis pöörduda teoreetilise kursuse tutvustada geograafiliste välistööde uurimisviisidega.

3. Kodumaa mitmekülgset tundmaõppida on ainult siis võimalik, kui me mitmes kodu nurgas töötame: kodutundmise kursusel olgu rändav iseloom.

Rändavad kursused.

Ülesäetud sihtide kättesaamiseks tuleks korraldada pikemaajalised, umbes kolmesuvelised kursused. Et aga kohe õpetajates huvi kodumaa tundmise vastu äratada, neid juba lühikese ajaga kodumaa tähtsamate kohtadega tutvustada, on soovitatav esialgul korraldada lühemad ühesuvelised kursused. Need kursused ei sääks enesel ülesandeks kõigekülgset kodumaa geograafia käsitamist, vaid annaksid õpetajatele elava pildi mõne kodumaa osa üle. Neil kursusel peaks olema tingimata rändav iseloom, kus õpetajad reisides, eriteadlaste juhatusel geograafilisi objekte käsitavad.

Rändavaid kursusi võiksime nii korraldada.

Määratakse aegsasti ära vastav tekkond — maršruut, ühes peatuskohtadega — jaamadega. Maršruudi ja jaamade määramisel võetakse arvesse kursuste sihid, elamise ja liikumise võimalused j. n. e. Kui me, näit., kambriumi ja siluuri tahame käsitada, siis asume Eesti põhja rannale, näit. Ontikasse. Taimede ühinguid vaatleme, näit., Saare-

maal jne. Igas jaamas peatame nädal-poolteist. Siin peavad vastavad eritoad-lased loenguid ja annavad juhatust aine praktilise käsitamise üle. Edasiliikumine sünnib osalt jala, osalt raudteel ja laevadel. Muidugi valitseb meil siin ekspeditsiooniline kord, kus me vasta-valt varustatud oleme jne. Olgu rändava-te kursuste üle siin ainult nii palju öeldud. Pikemalt räägime me nen-de üle siis, kui otsustatud on nende kor-raldamine tänava suvel.

Geograafiline õppejaam.

Läheme nüüd pikemaajaliste kursuste juure.

Ühesuvelistel kursustel tutvusid õpe-tajad mitmesuguste geograafiliste objek-tidega; nad tunnevad nüüd viimaste üksikasjalisema käsitamise tarvidust. Nüüd asuvad nad tööle pikematele kursustele ehk s u v i s e s g e o g r a a f i l i s e s õ p p e j a a m a s. Selle õppejaama pro-grammi tuleb võtta üheksa varem nime-tatud ainet, mis aastate järele kolme järgmisse gruppi jagunevad:

I. geodeesia, geoloogia, taimegeograafia;

II. ilmastikuteadus, hüdroloogia, loo-mageograafia;

III. mullateadus inimesegeograafia, puhas geograafia.

Õppejaam võiks asuda iga suvi ise paigas, mis võimaldaks kodumaa loodu-se mitmekülgsema käsitamise ehk, teisiti öeldud, kursuste rändava iseloomu.

Igas õppeaines tuleks vastava eri-teadlase poolt ette kanda lühike teoreeti-line kursus. Päärõhk aga tuleks pan-na aine praktilisele käsitamisele: tar-vis läbi võtta tähtsamad geograafilised uurimisviisid. Missugused on need geo-graafilised tööd? Toome seks mõne näituse.

Geodeesias on tarvis kursustest osa-võtjaid tutvustada lihtsamate plaanide kokkuseadmise (marshruut-maamõõt-mine). Soovitavateks tuleb pidada nur-kade mõõtmist, mensula tarvitamist ja nivelleerimist.

Vanaaja geoloogia käsitamisel tarvis läbi võtta geoloogiliste proovide kogu-mine, geoloogilised mõõtmised, geoloogi-liste lõigete joonistamine ja geoloogi-lise kaardi tegemine.

Ilmastiku käsitamisel vaja asutada väike ilmajaam, kus õpetajad kõigi tar-vilikkude meteoroloogiliste töödega end tutvustavad.

Neist näitusest on vast küllalt, et ära määrata geograafilises õppejaamas korraldatavate praktiliste tööde iseloom. Aga läheme edasi.

Geograafilisi kursusi tuleks korralda üleriiklises masstaabis ja seda selle-pärast, et võimaldada neist osavõtmine kõigile Eesti maadeteaduse õpetajaile. Korraldada kursused eraldi iga maakon-na tarvis oleks vastavate eriteadlaste vähesuse tõttu raske.

Kursuste põhjaks pandagu tõsine töö-vaim. Neist ka võtku ainult asjast hu-vitatud isikud: kursused olgu õigusteta, osavõtmine vabatahtlik.

Missugused õppeained tuleks käesoleval aastal õpetajate suvekursuste kavasse võtta.

J. U u s t a l u.

Läind aasta „Kasvatuse“ nr. 23—24 säeb keegi õpetaja selle küsimuse üles ja soovitab omalt poolt neiks aineiks Ingliskeele, algebra, trigonomeetria, kosmograafia, bioloogia j. m. t. Mina leian, et ülalmainitud õppeaineid veel vara on nende kursuste kavasse võtta, mis maakondades soovitavad oleksid ja vast ehk ka mõeldakse eeloleval suvel ära pidada. Minu arvates pole suur hulk õpetajaid sugugi veel nii põhjalikult neisse õppeainesse süvenend, mil-lega neil nüüd igapäev tuleb tegemist teha ja mis vanas Vene koolis kas puu-

dusid ehk kõrvalise tähtsusega olid, s. o. Eestikeel, looduslugu, kodulugu, joo-nistamine j. m. t. Enne kui edasiõppi-mise pääle mõelda, tuleks küll neis veel süveneda.

Ainete läbivõtmise soovitaksin ma nii korraldada, et ühel hoobil mitte üle ühe, kahe aine kätte ei võetaks. Nagu teada on ka meie algkoolides aine õpetamine harilikuks nähtuseks saand, peaaegu puhtal kujul on see kõrgemates algkoo-lides läbi viidud. Et võimalus anda igale suurema aja raiskamiseta nädal-paar kursustel ära olla ja säääl, mis ke-

dagi huvitab, läbi võtta, niisama järgmisil nädalail jälle teistel inimestel teiste ainet kallal, soovitan ma niisugust ainet läbivõtmise järjestust.

Iseäraline rõhk tuleb panna praktilisele tööle. Ma ei saa seda siin jällegi mitte rõhutamata jätta, sest et õpetajaid olen kohtand, kes küll oma ainet väga

hästi teavad, selles ennast igapidi täiendand on ja veelgi täiendavad, kuid õpetamisel siiski väga kohmakad on ja tähtsuseta tagajärjed saavutavad.

Soovitan kursused korraldada. Õpetajate ühingud peaksid nendest osavõtmist omile liikmeile ka soovitama.

Kroonika.

Haridusministeeriumi korraldus algkoolide juures oleva aiamaa kohta.

Haridusministeerium on teada saand, et mõnel pool algkoolide juures asuvaid kooliaedu hoolekogu õpetajate vahel jagab ja mõned õpetajad oma aiad isegi okastraadiga piiravad. Et sarnaseid nähtusi ära hoida, tuleb koolivalitsustel koolide pedagoogika- ning hoolekogudele järgmist selgitada ning juhatada. Avalikkude algkoolide seaduse par. 29 järgi peab iga maa algkooli juures olema umbes $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{3}$ tiinu kõlbulikkude maad kooliaia tarvis ja igale määralisele õpetajale tarvitada poolteist kunni kaks ja pool tiinu põllumaad ühes ühe lehma ja hobuse heina- ning karjamaaga. Avalikkude algkoolide seaduse elluviimise määruse par. 14 järgi jagab õpetajatele tarvitamiseks antava maa kooli õpetajate vahel kooli hoolekogu,

kuna aiamaa jagamist seaduses sugugi ette nähtud ei ole.

Et kooliaia tähtsus pääasjalikult pedagoogiline on, siis ei saa tema jagamist sugugi loomulikuks ega otstarbekohaseks pidada, ega kogunisti hoolekogu otsustada anda. Kooliaed peab terve kooli ühise hoole all olema, tema kasutamine kasvatamiseks otstarbeks aga pedagoogika-nõukogu asjaks (algkoolide seaduse par. 76 p. p. 1, 3, 5 ja 10); töö ja kulud kooliaia korrashoidmisel ja kasutamisel peavad tulema kooli poolt, tulud minema kooli ja „koolipere“ (õpetajad, õpilased ja teenijad) kasuks. Ainult neil juhustel, kus kooliaed loodud praegu koolis töötava õpetaja isiklise töö ja hoolega, tuleb seda aeda niikaua, kui see õpetaja seal ametis, arvata temale tarvitamiseks antava maa külge ja hulka, kui ta ei soovi juba nüüd seda algkoolide seaduse par. 69 teise poole alusel üldiseks tarvitamiseks üle anda.

Organisatsioonide teated.

Õpetajate Liidu juhatuse koosseis ja tegevus.

Õpetajate Liidu juhatus on ametid järgmiselt jaotand: esimees J. Annusson, abid J. Kiiwet ja E. Martinson, sekretäär J. Rummo, abid A. Öunapuu ja G. Stahlmann, laekahoidja N. Neuhaus, abid J. Kents ja J. Kana, ametita juhatuse liikmed V. Peet, K. Treffner ja Sokolov. Juhatus koosolekud peetakse igal neljapäeval kell 8 õhtul Liidu ruumides (Pikk t. 54).

On konstrueeritud õppereiside toim-

kond, kuhu kuuluvad h-rad Peet, Kiesel, K. Öunapuu, Ollik, Rõos, Neuhaus, J. Clanmann, pr. Tellmann-Tõrvand ja neiu G. Stahlmann. Pääle selle toimkonna on otsustatud veel konstrueerida pedagoogiline, kooliseaduse, informatsiooni, kutsehuvide kaitse- ja kirjastustoimkond.

Lahendamisel on praegu õpetajate lisatundide tasu küsimus. Peale selle kui küsimust juriidiliselt selgitatud, otsustati haridusministeeriumi poole pöörda vastava märgukirjaga. E. M.

Ajakirjandus.

(Ajakirjade sisu ülevaade).

Üliõpilasleht nr. 14—16: Sisukamale ja hoogsamale tegevusele uuel aastal! Karolus: Üliõpilastest ja kuulajatest. H. E.: Läänud aasta. R. Övel: Kontakti loomisest meie üliõpilaskonna ja väljamaa vahel. Eradotsent V. Freymann: Filosoofia Tartu ülikoolis. J. Leppik: Tartu ülikooli adressi edasiandmine Montpellier arstiteaduse fakulteeditale. — Arn. Susi: Eesti kultuurilise iseseisvuse saavutamine. Ni Ni.: Metsiku palve uue aasta lävel. Ksv. A. Susi kõne. —nr—: Tallinna tehnikumi õpilaskonna esituse 1920—1921. tegevusaasta ülevaade. J. M.: Tallinna tehnikumi tehnilise keemia osakond. Ülikooli teated.

Tulev Eestis nr. 1: „Tulev Eestis“ toimetuselt. Dr. K. Villemi: Eeskujuline tähtsus alkoholi ja suguhaiguste vastu võitlemises. J. Tõnnissoni karskuskursuste loengute kokkuvõte: Alkoholi mõju rahvamajanduse kohta. Dr.

M. Oese: Lootus. E. K.: Esimene kihelkonna kongress Eestis. J. Rosental: Karskuskursus 2.—5. jaan. 1922. Tartus. J. R.: Vilho Reima kõned kodukavatuuse üle. Lisa: Ajakirjandus ja karskusküsimus 1921. a.

Uudismaa nr. 2. Sisu: J. Johannson: Oleme tulevikulapsed. V. Kaaver: Vallatond. Kaks kirja. Hilja Kettunen: Joel. V. Kaaver: Selgeis, selgeis. Sophia Vardi: Proletaarlikud teatrid Saksamaal. Dr. Hermann Jürgenson: Arenev inimene ja mäng-sport. Péle-méle. A. Parts: Element. A. Karheiding: Mõned mõtted karskustööst. August Veizenberg. J. A.: Kas peame laulma „hosianna“? Osalt prof. Kvatschala järele: Koolid nõukogude riigis. E. Koolin. Keskliidu Talupidustused. V. J. Jandis 4., 5., 6. ja 7. jaan. 1922. Noorte ajakirjandus. Kroonika. Omis asjus. Toimetusele saadetud kirjandus.

Uued raamatud.

Karl Evald: Loodus jutustab. Eestistand Em. Gutmann. Teine raamat. Hulga piltidega. Hind 95 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1922.

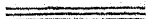
K. R. Veski ja J. Grünthal: Aritmeetika. IV õppeaasta. Sisu: Numbratsioon ja nelja tehte teoreetiline kordamine; astme, juure ja logaritmi mõiste. Matemaatilistest suurustest ja nende mõõtmisest. Mitme nimega arvud. Harilikud murrud (eelkursus). Kümnenmurrud. Võrrandid ja kordamisülesanded. Hind 130 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1922.

K. R. Veski ja J. Grünthal: Aritmeetika. V õppeaasta. Sisu: Arvude jagatavuse tunnused. Arvude algteguriteks lahutamine. Arvude kõige suurem ühine jagaja ja kõige vähem ühine

kordne. Harilikkude murdude kursus. Harilikkude murdude muutmine kümnenmurdudeks ja vastupidi. Perioodsed murrud ja ligikaudsed arvamisid. Hind 90 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1922.

K. Loskit ja A. Paris: Anorgaanilise kvalitatiivse analüüsi praktikum. Täiendusena: Sagedamini ette tulevate katloonide ja anioonide analüütiliskeemiline rühmitus prof. G. Landesen'i järele. Hind 90 marka. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1922.

J. Linzbach ja Kents: Maa kaardid koolidele I. Euroopa (füüsiline ja poliitiline). J. Linzbachi joonestus ja väljaanne. Sõjaväe kartograafia trükk. Tallinnas — 1921.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI

„KASVATUS“

ilmub Eesti Opetajate Liidu väljaandel 2 korda kuus igal 15. ja 30. kuupäeval endises suuruses.

„KASVATUSES“ ilmuvad kirjutused kasvatus- ning hingeteaduslistest ja metoodilistest kui ka koolikorralduslistest küsimustest, teated koolielu tähtsamaist sündmustest, eriti kooliuuenduslistest liikumisest kodu- ning välismaal, ülevaated koolitööst, koolikirjandusliste toodete arvustused ning ülevaated ja teated õpetajate kutseühingute tegevusest. 1922 a. kevadel hakkavad koolikohtade osas ilmuma teated vabaist koolikohtadest, teenistusetähta õpetajaist jne.

Erilist tähelepanu lubab „KASVATUS“ tegelikkude kasvatus-õpetusliste küsimuste lahendamisele ja koolikirjanduse arvustusele. Üheks tähtsamaks ülesandeks peab „KASVATUS“ töökooli küsimuse selgitamist. Üldkasvatus- ning hingeteadusliste küsimuste käsitlemisel paneb „KASVATUS“ rõhku aine lihtsa ja arusaadava, populäarse käsitusviisi peale.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „KASVATUS“ omaks tähtsamaks ülesandeks kaitsta meie kooli ja tema huviseid, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja õpetajate kutseühingute alalt.

Sellepärast peaksid meie ainukest kasvatus-õpetusliste ajakirja lugema kõik meie kooli- ning haridustegelased, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse ja ajanduste kõrgusel. Huvi „Kasvatus“ vastu ei tohiks puududa ka meie haritud lastevanemad kui ka kõigil neil, kes tähtsaks peavad meie rahva kasvatust ja haridust.

„KASVATUS“ kaastöölisteks on Eesti õpetajad kooliarstid ja haridustegelased. Eriti on kaastööd lubanud järgmised õpetajad, haridus- ning koolinõunikud, kooliarstid ja haridustegelased:

J. Annusson, Riigikogu hariduskomisjoni ja Eesti Opet. Liidu esimees, keemik; Chr. Brüller, Tallinna linnakoolinõunik, arvuteadlane; I. Eschstamm, Pärnu tütarl. güm. direktor; J. Johanson, Harjumaa koolinõunik; Dr. H. Jürgenson, tegelik arst; J. Kalkun, Tallinna õp. seminari loodusteaduse õpetaja; J. Kents, Tallinna õpet. seminari maateaduse õpet.; O. J. Kiesel, Tallinna poegl. kauband. kooli õpetaja; J. Kiivet, tehnikumi õpetaja, arvuteadlane; J. Koppel, Saaremaa koolinõunik; A. Kuks, Tallinna linnakoolinõunik, hingeteadlane; A. Kurvits, Tartumaa koolinõunik; A. Kõiv, Valga maak.- ja linnakoolinõunik; J. Käis, Võru õpet. semin. direktor, loodusteadlane; O. Kilgas, kunsttööst. kooli õpetaja; A. Kivi, Haapsalu õpet. seminari õpetaja; H. Linsi, A. Luur ja M. Meos, Virumaa koolinõunikud; F. V. Mikkelsoo, haridusministri abi ja haridusnõunik; O. Mäik, Pärnu linna ühisrealgüm. direktor; H. Männik, loodusteadlane; N. Neuhaus, Tallinna II. realkooli direktor, arvuteadlane; G. Ollik, haridusminist. kooliosakonna juhataja; Cand. hist. V. Orav, Tallinna poegl. güm. õpet., ajaloolane; V. Peet, Tallinna poegl. güm. inspektor; Prof. J. Piiper, loodusteadlane; J. Port, loodustead. üliõpil.; J. Piiskar, Riigikogu liige; Dr. M. Püümaan, Riigikogu liige, kooliarst; V. Raam, Rakvere õp. semin. direktor, keeleteadl.; A. Reeben, Tartu linnakoolivalitsuse juhataja, loodusteadlane; H. Reimann, õpetaja, hingeteadl.; H. Roos, Tallinna õp. semin. direktor, hingeteadlane; Prof. D. Rootsmann, täheteadl.; M. Roots, Viljandimaa koolinõunik; Assist. Jaan Rumma, loodusteadl.; J. Rummo, Vestholmi güm. õpetaja; R. Rägo, Riigikohtu prokuröör, õigusteadlane; Mag. A. Saareste, (Saaberik), keeleteadlane; H. Summer, Harjumaa koolinõunik; V. Tammann, Tartu linnakommertsikooli inspektor; J. Tork, Tartu õp. semin. direktor, ajalooteadl.; Cand. hist. P. Treiberg, ajalooteadlane; A. Usai, Petserimaa koolinõunik; A. Veidermann, Tallinna linnakooliv. juhataja, loodusteadlane; Dr. phil. Väisälä, Tartu ülik. professor; A. Üunapuu, Eestikeele õpet. Tallinna II. realkoolis; J. Üunapuu, Haapsalu õpet. seminari direktor; K. Üunapuu, Tallinna II. realkooli õpetaja; E. Enno, Läänemaa koolin.; G. Reial, Tartum. koolinõunik.

„Kasvatus“ tellimishind on:

aastas	500 marka,
poolaastas	250 „
veerandaastas	125 „
üksiknumber	25 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksiknumbrid saadaval igas paremas raamatukaupluses. Endiseid aastakäike on veel saada.

Et „KASVATUSE“ lugejaid üle maa,

ON KUULUTUSTEL

kõige otstarbekohasem paik „KASVATUSES“. Seda peavad eriti silmas kirjastus-, kooli- ja sporditarvete valmistusärid, raamatu- ja kirjutusmaterjali kauplused, sest „KASVATUS“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamale tarvitajale — kõigile koolidele kõigis kodumaa nurkades. Loomulik, et koolivalitsused õpetajate valimistekuulutused avaldavad tingimata „KASVATUSES“, kust kaudu valimised asjast huvitatutele kõige paremini teatavaks saavad.

Kuulutuste hinnad on: terve lehekülje — 2000 marka, 1/2 lehekülje — 1000, 1/4 lehekülje — 500, 1/8 lehekülje — 250 marka. Õpetajate valimiste ja kohaotsimiste kuulutused 1/8 lehekülje suuruses 200 marka. Alalistele ja mitmekordselt kuulutajatele hinnaalandus.

„KASVATUSE“ toimetuse ja talituse.

Address: TALLINNAS, Pikk tänn 54. Kõnetr. 14-63.